

ТУЖАН, УСАМЉЕН И ГОТОВ

(одломак романа)

Стари Стен Лаурел изиђе из таксија. Погледа изгужвани папир који је држао у џепу и провери број зграде. Као сваког јутра, саобраћај је био жив у Булевару Холивуд. Застаде начас. Зграда пред њим није била нова, чак ни очувана: сивило фасаде указивало је на годинама таложену прљавштину. Пре но што уђе у лифт, он скине шешир. Нико није обратио пажњу на његово веома бело, изборано лице. Док је стигао до шестог спрата, остао је сам. Изађе у плеснив ходник, осветљен с неколико флуоресцентних светиљки. Крене неколико корака и заустави се пред трошним, дрвеним вратима са брушеним стаклом. На њима је писало: „Филип Марлоу, приватни детектив“, а испод тога: „Уђите без куцања“.

Он нечујно уђе. Ни сам не знајући зашто, постао је опрезан. Пред њим је била велика чекаоница са две фотеље и врло ниским столом на којем је било разбацано неколико старих часописа. Седне. Стави шешир на сто и дохвати један часопис, али су му очи и даље посматрале просторију. Зидови су били потпуно голи и већ више година нико их није опрао; неко је, додуше, преко њих повремено прелазио перушком која, међутим, никад није стигла до плафона. Стен се загледа у притворена врата пред собом. Нагну се, али не успе да види унутрашњост канцеларије. Неко широм отвори врата: – Уђите, господине Лауреле.

Марлоу је имао педесетак година, висок око метар и осамдесет, тамнокестењасте косе коју су седе власи сувише избелиле. Његове такође кестењасте очи гледале су тврдо али сетно. Био је у светло сивом оделу, зрелом за пеглање.

Мали и смушен, Стен уђе у канцеларију. Кроз велики прозор је допирало сунце и осветљавало просторију. Марлоу се смести у фотељу за старим писаћим столом, потамнелим од прашине и чађи.

– Откуд вам број телефона? – упита детектив, показујући Стену да седне.

– Истину говорећи, господине Марлоу, узео сам га насумице из именика.

Марлоу запали цигарету и нагну се према њему.

– Да ли сте тражили препоруке? Знате ли бар ко сам?

– Не. Нисам. Какве то везе има? Како сте ми рекли преко телефона, ви сте већ годинама у овом послу. Ако ми се допаднете, ангажоваћу вас.

– Није вам то добро, господине Лауреле. Ви сте славан човек. Могли бисте да платите услуге неке агенције.

– Ја сам славан човек кога нико не познаје, господине Марлоу. Грешите. Не могу да платим агенцију. Немам много пара. Колико сте ми рекли да наплаћујете за свој рад?

– Четрдесет долара дневно, плус трошкови.

То се уклапа у моје могућности, само ако трошкови нису велики.

– Јесте ли сигурни да нисте циција?

– Ако вас баш занима, скоро сам банкротирао. Можда вам не одговара да губите време са мном.

– То ћу касније видети. Пре тога бих желео да сазнам због чега један од најпознатијих комичара Холивуда долази код старог Марлоуа. Ја се не бавим разводима, нити јурим младе наркомане.

– Није то мој проблема.

– Драго ми је што је тако. Слушам вас.

– Ја умирем, господине Марлоу.

– Не примећује се.

– Међутим, то је истина. Оли је имао среће. Отказало му срце и готово. Ја умирем лагано, а мислим да би једном старом глумцу морало да иде боље.

– Вама не треба детектив – прогунђа Марлоу. – Попричајте с агентом неког осигуравајућег друштва или с гробаром.

– Чини ми се да не схватате озбиљно своје клијенте.

– Ви нисте мој клијент, господине Лауреле. Личите ми на човека очајног јер му се ближи смрт, а ја се не бавим тим проблемима. Ако ми допустите један савет, рекао бих вам да попричате с неким свештеником: вама је потребан духовни саветник. Можда вас ставе у старачки дом.

– Нису ми потребни савети. Знам како да дочекам смрт. Имам седамдесет пет година, снимео сам више од триста филмова, добио сам Оскара, упознао свет, осам пута се женио, а од тога неколико пута са женом која је сада са мном. Не брине мене смрт. Нисам дошао овамо да се свађам с једним безобразним детективом коме чак ни канцеларија није чиста. Дошао сам да вас ангажујем. Не љутите се, Марлоу, али ви сте будала. С оваквим понашањем, неће вас унајмити ни да чувате пса неком директору. А најгоре је што сте већ велики дечко да бисте били у стању да се промените.

– Не џандрљајте, господине Лауреле. Зарађујем за живот како знам и умет. Немам превише пара јер не прихватам да се бавим старачким глупостима.

– У реду – глумац устаде из фотеље – овде вам је број мог телефона. Позовите ме ако се предомислите. Врло сте нетактични, али чини ми се да сте поштени.

Стен Лаурел напусти канцеларију исто онако опрезно као што је у њу ушао. Детектив га је пратио погледом. Кад се врата затворише, он баци поглед на сат. Већ је било прошло дванаест. Изађе напоље и одшета два ћошка до Викторовог бара. Поједе сендвич и попи кока-колу. Размишљао је о старом Лаурелу. Полако попуши цигарету. Затражи од Виктора новине и окрену страну са биоскопским репертоаром. У неком другоразредном биоскопу су давали бурлеске: Чарли Чаплин, Лаурел и Харди, Бастер Китон, Лари Семон. Изађе напоље.

Сува, бритка хладноћа, необична за Лос Анђелес, приморавала је људе да се умовтавају у капуте и ужурбано ходају. Сунце је нестало иза бедема од зграда. Марлоу се врати у канцеларију. Из писаћег стола извади флашу вискија и чашу. Сручи се у фотељу, подиже ноге на писаћи сто и отпи неколико гутљаја. Припали нову цигарету, али

је одмах угаси. Покуша да спава. Затвори очи, али узалуд. Помисли како је од развода радио само на неколико случајева.

Пошто се развео од жене, неколико месеци се пијан потуцао по предграђу. Неколико пута је добио батине и четири ноћи провео у затвору. Затим је решио да поново изнајми своју стару канцеларију. Сваког пута је бивао све уморнији и његова уштеђевина – хиљаду двеста долара – убрзо се истопила. Морао је да прода кола да би изнајмио двособну кућу у четврти на ниским брежуљцима, типичној за средњу класу.

Стави руку у џеп и извади неколико изгужваних новчаница. Преброја их: двадесет седам и по долара. „Не дај се, Марлоу“, рече себи, „глупости се увек плаћају“, и то га подсети на венчање са Линдом Лоринг, посесивном милионерком која га је шест месеци обасипала изобиљем и испуњавала досадом.

Није могао да спава више од два-три сата дневно. Реши да оде у биоскоп и погледа неку комедију. Било му је потребно да се мало насмеје. Седе на аутобус који га остави на три ћошка од биоскопа. Лењо је ходао. Бивало је све хладније. Он подиже главу да преко зграда погледа оловно небо. Људи су ужурбано промицали крај њега. Постаде свестан да нема капут. Изгубио га је једне ноћи у пијанству.

Купи карту и остаде у предворју да попуши. Чекао је да се заврши Чаплинов филм. Није му се свиђао тај умишљени човечуљак коме је увек лоше ишло на филму, а добро у животу. Продавачица карата га је посматрала. Био је то знатижељан поглед који је одмеравао његово изгужвано одело. Он поравна ревере, али она настави да га посматра. Он јој намигну и девојка окрену главу. Уђе. У то доба је било мало гледалаца и сви су седели једни уз друге, као да се штите од хладноће. Марлоу седе на једно расклиматано седиште. Угледа Бастера Китона како, каменог и трагичног лица, свом брзином жури горе-доле по степеницама. Виде Лаурела и Хардија како покушавају да продају божићну јелку Џимију Финлејсону. Виде их затим како уништавају кућу разбеснелог клијента, док овај разбија форд на очи дебелог и мршаваг пред мноштвом радозналих комшија. Почео је да се смеје и није могао да престане. Осећао је да га боли стомак, али та двојица се никад не заустављају; терали су га на смех, све више и више. Кад се на платну појавио полицајац Едгар Кенеди, Марлоу устаде и изађе из сале. Није желео да сазна хоће ли их ухапсити.

Пешачио је неко време, а потом сео у аутобус. Стигао је у канцеларију у шест по подне. У згради се задржало мало људи. Није знао зашто се вратио. Није имао посла, нити га је ко чекао. Насу себи пиће и остаде да седи све док га није окружила тама. Није му се дало да устане и упали светло. Почео да се осећа лоше. Увек се осећао лоше кад је падало вече. Можда би Капабланка хтео да одигра партију шаха, помисли. Затвори канцеларију и изађе. Прошло је скоро сат времена док аутобус није стигао до његове куће.

Попе се уз степенице од боровине у старој вили. Башта је била зарасла у коров. Отвори врата и упали светло у трему. „Једног дана ћу морати да почупам коров“, рече сам себи. Уђе. Дневна соба је заударала на устајало, безлична и непривлачна као увек. Спреми у кухињи нешто за јело. Извади шаховску таблу и постави фигуре. Није му се, заправо, играло. Склони шах. Осећао се горе него Капабланка. Јео је врло мало. Укључи телевизор и одгледа вести. Председник Џонсон је наређивао бомбардовање Вијетнама.

Искључи телевизор. Сети се како му је Лаурел тог јутра рекао: „Једном старом глумцу требало би да иде боље.“ Можда је и Стен сад гледао вести. Узе телефон и окрену број који му је глумац оставио.

– Господине Лауреле, овде је Марлоу.

– Радује ме што сте се предомислили, синко.

– Није о томе реч. Било ми је потребно да с неким поразговарам.

Завлада тишина. Скоро читав минут се нису усудили да је прекину. Најзад, Лаурел рече:

– Зашто сте мене изабрали?

– Гледао сам вас данас поподне у биоскопу. Давало се *Око за око*. Бар десет година нисам гледао ниједан филм Дебелог и Мршавог. Отишао сам пре краја, кад се појавио полицајац.

– Да ли сте алергични на полицију, Марлоу?

– Увек све упропасте.

– Истина. Олија и мене на крају јури полицајац Кенеди. Зашто сте изабрали то занимање?

– То је сад врло тешко рећи. Пре много времена сам радио са окружним тужиоцем, али немам баш много поштовања према властима. Одлучио сам да наставим сам. Од тад сам неколико пута завршио у затвору. Не волим да сарађујем.

– И мени је било потребно да с неким поразговарам – прекиде га Лаурел.

– Зато сте јутрос дошли код мене?

– Мислим да је зато. Хтео сам да платим за ваше време.

– Требало би да се учланимо у клуб „Усамљена срца“.

– Мислио сам да сам ја комичар, Марлоу.

– Већ одавно сте престали то да будете.

– Врло сте груби према мени. Јесте ли увек такви?

– У слободно време чупам коров у башти и играм шах.

– Од самоће сте постали осорни, Марлоу. Јесте ли некад неког волели?

– Једном. Оженио сам се њоме, али сувише касно. Није ишло.

– Хтео сам да кажем, да ли сте имали пријатеља?

– Сећам се једног. Звао се Тери Ленокс. Био је Енглец, исто као ви. Радио је на филму, исто као ви. Потпуно се распао и завршио постављајући једну комедију да би побегао од стварности. Више га нисам видео. Сâм сам колико је то у овој земљи могуће.

– Могу ли сутра да вас видим, Марлоу? Даћу вам сто долара унапред. Је ли то у реду?

– Дођавола са сто долара! Рекао сам вам да моја канцеларија није исповедаоница. Оканите се тога. Попићемо по један гимлет и нећемо се више видети. Кад ми дође да вас се присетим, ићи ћу у биоскоп. Раније сте били забавнији, Лауреле.

(...)

Када је Лаурел ушао у канцеларију, Филип Марлоу је седео у фотељи и читао књигу; дуге ноге детектива су биле на писаћем столу, наслоњене на гомилу фасцикли.

Чисте и изгланцане, ципеле су му се сијале, али су им на ђоновима биле рупе, а на гуменим потпетицама видели су се ексери. Лаурел стаде испред писаћег стола и пажљиво се загледа у човека који је и даље одсутно седео.

– Добар дан – рече.

Детектив подиже очи. Упути дуг поглед према старцу у старомодном, али чистом и добро испегланом оделу. У рукама је држао шешир и капут који је скинуо пре уласка. Очи су му сијале и осмехивао се, као да је за то било неког разлога. Прошао је добар минут пре но што Марлоу одложи књигу на сто и запали цигарету.

– Мислим да сте погрешили врата.

– Вама је потребан посао и ја вам га нудим – рече глумац.

– Занимљиво. О чему је реч?

– Шта то читате? – упита Лаурел.

– Криминалистички роман. Један детектив агенције Континентал долази у неко место, помеша се с једном бандом злочинаца и полицијом и докачи се с целим светом. Није неки углађен човек, у то вас уверавам. Волео бих да ми је ортак. У роману не пише како се зове, али бих могао да га нађем на сваком ћошку.

– Јесте ли некад морали неког да убијете? – рече Лаурел и поцрвене.

– Ту и тамо. Готово сам заборавио.

– Суров вам је посао.

– Био је. Кад сам имао неку гужву, био сам у стању да зарадим неки долар. Сад сам већ мало стар за то. Шта ми нудите, Лауреле?

– Сто долара унапред. Прихватам вашу цену. Да ли сте донели новац?

– Ево га. Изгледа да сте данас разумнији.

– Имам неколико проблема које треба да решим. Од тога постајем глупљи. Зашто не седнете?

Лаурел седе.

– Хтео бих да знам зашто ми нико не нуди посао. Ако бих то лично покушао да проверим, довео бих у питање свој углед. Има много ветерана који раде на филму и телевизији. Могао бих да глумим, да режирам, да будем сценариста, али ми нико, већ годинама, ништа не нуди. Оливер је једном добио посао у неком филму Џона Вејна, али то је била катастрофа. Морао је да иде да га моли. Ја то нисам никад хтео да радим.

– Познајете ли много људи у Холивуду? – упита Марлоу.

– Неке старије, оне које већ одавно нисам видео, и два момка који понекад наврате код мене да поразговарамо о комичном. Они имају много посла. Ви их знате: Џери Луис и Дик ван Дајк.

– Не идем често у биоскоп, али сам их гледао. Јесу ли вам они пријатељи?

– Дик јесте. Има дара; много дара. Сматра ме својим учитељем. Долази код мене и сатима разговарамо.

– Зашто вас не ангажује?

– Он не може да ме ангажује. Могуће је да се не усуђује да у своје филмове укључи старог учитеља.

– Разумем. Има ту један млади кавгаџија, ја сам га научио занату, али му не пада на памет да сарађује са старим Марлоуом. Дође ми у посету да попије који виски. Посаветује

се са мношом око својих случајева, пружи ми руку и оде. Лу је сјајан момак, заокупљен психоанализом, али ваљда мисли да старци живе од ваздуха. Продуценти можда мисле да сте ви у добром материјалном положају и да вас не занима да радите без Хардија.

– Нису нам ништа нудили ни док је он био жив. Педесет прве смо снимили један филм у Паризу. То је било последње.

– Јесте ли успели да зарадите?

– Нисмо. Филм је био тотални промашај. Оли је био болестан и није могао много да се креће. А и ја сам тада имао нападе и није био добар тренутак. Нисмо снимали у Америци откако се Оли вратио из рата.

– Харди је био у рату?

– Као момак је похађао војну школу. Позвали су га и дали му чин капетана. Био је на Гибралтару.

– Да ли је желео да иде на фронт?

– Он је био врло лакомислен момак. Схватио је то као шалу. Рекао ми је: „Идем на фронт“, и следећег пута сам га видео тек годину дана касније. Кад ми је испричао своје догодовштине, помислио сам на снимање филма, али он је био веома утучен због свега што је проживео па смо од тога одустали.

– Када је умро?

– У болници, 1957. Био је врло болестан и парализован. То је био врло тежак период. Нисам отишао на његову сахрану. Критиковали су ме због тога, али нисам могао да одем.

– Зашто?

– Оли ми није био само пријатељ. Био је део мене; ниједан од нас није могао ништа без другог. Наш живот је био филм и све смо делили. Нисмо се много виђали, али смо радили оно једино што је оправдавало наш живот: снимали смо. Убрзо сам схватио да смо једно. Нисам могао да присуствујем сопственој сахрани.

– Зашто сте ми јуче рекли да умирате?

– Болестан сам, Марлоу. Дијабетичар сам и имам нападе. Знам да ми не преостаје много времена. Али нисам то хтео да вам да кажем. Откако не радим, ја сваког дана помало умирем. Кад неко има један једини разлог за живот и тај разлог нестане, осећа се сувишним. Желим да проверите зашто су ме продуценти заборавили.

– Да ли сте имали неке везе са Десеторицом из Холивуда?

– Десеторицом из Холивуда?

– Знате о чему говорим: Џоова суђења.

– Знам за њих, али ништа више од тога.

– Надам се да ме не лажете – рече детектив. – Политика је избацила из трке више глумаца него дрога. Ви све то добро знате. Кад Џо види црвено, боље бежи. Знам за једног од осуђених. Провео је девет месеци у затвору зато што је продавао обвезнице за партију. Хтео је да помогне другим затвореницима, а затворили су и њега. Живот му се претворио у ужас: кад је неко несрећник, сигурно ће завршити у затвору. Пробајте. Укажите на кривце за своју судбину и даће вам добру ћелију. Обогаћите се или будите чувени бунтовник и аплаудираће вам.

- Не љутите се, Марлоу.
- Не љутим се – Марлоу подиже глас – али ме нервира што се правите невинашце, Лауреле.
- Не разумем – рече тихо Стен.
- Пустите то.
- Једном ми је Бастер Китон рекао да смо погрешили јер се радња наших филмова заснива на уништавању приватне својине и нападу на полицију. Говорио је да се људи томе смеју, али нас у суштини мрзе.
- Где је сада Китон?
- Мислим да је у Канади, да снима туристичке филмове. Животари у беди.
- Ма немојте!
- Многи комичари су тако завршили. Чаплин се спасао.
- Спасао се? – наруга се детектив.
- И њега су прогањали. Морао је да оде.
- Видите, пријатељу, када у овој земљи некога озбиљно прогањају, тешко је побећи. Чаплин је био славни бунтовник, с обиљем жена и милиона. Џо није имао интереса да га ћоркира. Једног лепог дана ће се вратити да прошета своје дупе по Холивуду и сви ће да му се клањају. Могуће је да ће му подићи споменик. А ви и ја ћемо да просимо милостињу на вратима студија.
- Не претерујте – одговори глумац.
- Добро. Хладно ми је. Хајде да уситнимо ову новчаницу од сто долара код Виктора. Прави првокласни гимлет, а у ово доба бар је скоро празан. Виктор се још није потпуно избезумио, још му се држи осмех и има чисте руке.
- Не пијем у ово доба.
- Многима се то дешава. Због тога је и Виктор чист и насмејан.

(Са шпанској превела Љиљана Појовић Анђић)